

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău – 125

**MUZEUL ZEMSTVEI – PRIMUL MUZEU PUBLIC
DIN BASARABIA, INSTITUȚIE CARE A PARCURS 125 DE ANI**

Mihai URSU*

Muzeul Zemstvei din Basarabia, actualmente Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, a rotunjit vârsta de 125 de ani, fiind recunoscut ca patriarh al muzeografiei din Republica Moldova**. A fost

---

* Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău – Republica Moldova.

** Conducerea Muzeului Etnografic al Moldovei urează, la împlinirea a 125 de ani de existență, **La Mulți Ani** Muzeului de la Chișinău și mult succes în nobilea operă de preservare și valorificare a tezaurului etno-natural al Basarabiei!

fondat ca muzeu agricol, având la începutul activității sale scopuri pur practice – de a familiariza populația Basarabiei cu cele mai bune culturi agricole, cu cele mai noi unelte și mașini agricole, cu metodele avansate de combatere a dăunătorilor culturilor agricole.

Fiind susținut de către administrația de atunci a Basarabiei, se dezvoltă în ritmuri sporite, încât la intersecția secolelor XIX-XX devine cunoscut nu doar în Imperiul Rus, ci și în multe țări din Europa. Nu întâmplător, el figurează în renumitul *Dicționar Enciclopedic*, editat de F. A. Brockhaus și I. A. Efron¹, în alte publicații din epocă, în care erau prezentate cele mai mari muzee din Europa Occidentală, Statele Unite ale Americii, și în care se menționa că în muzeul din Chișinău „sunt adunate materiale extrem de valoroase”, iar „după prezentarea numeroasă a materialelor biologice, eleganța amplasării lor în expoziție și a unor reprezentări biologice, muzeul din Basarabia nu are egal în provincie”.

Popularitatea crescândă a instituției și, mai ales, aprecierile date în plan regional și internațional au stimulat construcția în anii 1903-1905 a unui edificiu special pentru muzeu, adevărat monument de arhitectură, care și astăzi înfrumusețează centrul istoric al orașului Chișinău. Transformată în Muzeu Zoologic, Agricol și de Industrie Casnică, instituția devine principalul centru științific și cultural al Basarabiei din acea perioadă. După cum menționa E. Bahtalovski în anul 1909 în registrul vizitatorilor, „*Muzeul Zemstvei este tot atât de măreț pentru Basarabia ca și piramidele pentru Egipt*”.

După unirea Basarabiei cu România din 1918, Muzeul Zemstvei se înscrie în rândul celor mai mari muzee din țară, fiind reorganizat în Muzeu Național, cu statut de Institut de cercetări științifice „serioase și multilaterale”, considerat „cel mai pitoresc și activ muzeu al României”,

---

Acest material aniversar apare în AMEM în virtutea protocolului de colaborare încheiat în anul 2006 între cele două muzee, protocol care prevede, printre altele, publicarea celor mai valoroase studii în propriile reviste de specialitate. Precizăm faptul că în 2013 și 2014 autorul a mai publicat două articole asemănătoare privitoare la istoria muzeului de la Chișinău: *Muzeul Zemstvei din Basarabia în perioada modernă (1889-1917). Evoluția colecțiilor și expoziției*, în „Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie”, fascicula Etnografie și Muzeologie, Chișinău, vol. 19 (32), 2013, p. 146-170, respectiv *Evoluția primului muzeu public din Basarabia și personalitățile marcante care au promovat instituția pe parcursul a 125 de ani*, în fascicula Științele Naturii a aceluiași Buletin, vol. 20 (33), 2014, p. 7-14.

¹ *The Brockhaus and Efron Encyclopedic Dictionary* (în rusește: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон, *Энциклопедический словарь*; abr. ЭСБЕ, Санкт-Петербург, 1897), p. 126.

care, după cum apreciau publicațiile vremii, „lucrează pe teren, în laborator și în bibliotecă pentru cunoașterea omnilaterală a provinciei dintre Prut și Nistru”, publică rezultatele cercetărilor în „Buletinul Muzeului”, prima publicație științifică periodică de specialitate, și care, după cum afirma Academicianul Ștefan Ciobanu, „putea face cinste oricărui oraș european”.

În perioada sovietică, fostul Muzeu al Zemstvei devine Muzeu Republican de Studiere a Ținutului, fiind reorganizat conform principiilor muzeografiei ideologizate pentru propagarea politicii Partidului Comunist „în scopul ridicării nivelului politico-cultural al maselor și educarea lor în spiritul patriotismului sovietic”. Cu toate acestea pe parcursul a cinci decenii s-a reușit crearea unor valoroase colecții patrimoniale, realizarea unor importante cercetări științifice în domeniul paleontologiei, arheologiei, numismaticii, etnografiei și muzeologiei. Rezultatele acestor cercetări au fost publicate în trei volume ale „Buletinului Muzeului”, apărute în anii 1961, 1969 și 1990.

Devenit Centru științifico-metodic al activității muzeale din R.S.S.M., instituției i s-a pus sarcina să acorde ajutor practic la organizarea altor muzee, la pregătirea și perfecționarea cadrelor pentru rețeaua muzeală. Ca rezultat al acestei activități, muzeul contribuie la fondarea a 90 de muzee de stat și a mai mult de 100 muzee obștești, care au format rețeaua muzeală din R.S.S.M. Prin crearea acestor muzee au putut fi salvate și păstrate sute de mii de vestigii ale patrimoniului natural și cultural, acesta fiind unul din cele mai mari merite ale primului muzeu public din Basarabia sovietică.

Odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova sunt create premisele necesare pentru revitalizarea activității muzeului conform normelor internaționale. Devenind Muzeu Național de Etnografie și Istorie Naturală în 1991, instituția revine treptat în albia sa firească, își creează o imagine nouă, demnă de tradițiile de altă dată. Inaugurarea în anul 1994 a expoziției permanente, cu genericul „Natura. Omul. Cultura”, a fost primul examen în procesul transformării muzeului într-o instituție modernă, orientată spre standarde europene. O primă apreciere a rezultatelor acestui proces a avut loc în anul 1998, când Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală participă la Concursul „Muzeul European al Anului (EMYA)”. Fiind printre cele 56 de muzee din 23 de țări ale Europei care au participat la concurs, muzeul din Chișinău a fost nominalizat printre finaliștii acestei prestigioase competiții a muzeelor de pe continent.

Schimbările democratice produse în Republica Moldova au contribuit la creșterea interesului față de valorile culturii tradiționale. Acum, muzeul se transformă într-un important centru de revitalizare și popularizare a obiceiurilor și datinilor, a folclorului muzical și a meșteșugurilor arhaice. În acest context, au devenit tradiționale expozițiile cioplitorilor în lemn, ale împletitorilor în fibre vegetale, ale olarilor și ceramiștilor, dar și cele ale meșterilor din domeniul industriei casnice (textile și port popular). Activitatea expozițională capătă o amploare deosebită și datorită organizării a numeroase expoziții tematice în cadrul cărora sunt prezentate atât colecții din patrimoniul propriu, cât și din muzeele din diferite țări. Astfel, muzeul nostru a găzduit expoziții din România, SUA, China, Portugalia, Polonia, Lituania, Rusia, iar în cadrul schimbărilor culturale, piese din colecțiile muzeului au fost expuse în diferite țări ale Europei.

Succesele obținute în această perioadă au fost posibile datorită schimbărilor calitative ce au intervenit în colectivul muzeului. În muzeu au început să activeze specialiști înalt calificați, cu grade științifice. Acest potențial a permis colectivului muzeului să-și reorienteze activitatea și spre cercetări științifice importante. Rezultatele cercetărilor științifice au fost prezentate la diferite conferințe și simpozioane organizate în țară și peste hotare. Începând cu anul 1990 și în muzeu au început să se organizeze conferințe științifice anuale.

Muzeul a editat lucrări valoroase și continuă să fructifice rezultatele cercetărilor în monografii, cataloage, culegeri de articole, studii. A fost reîncepută publicarea „Buletinului Științific” al muzeului. Începând cu anul 2005, această publicație periodică a fost inclusă de Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare în lista edițiilor științifice de profil ca „Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie”. În același an 2005, unul fast pentru istoria sa recentă, muzeul capătă statut de instituție din sfera științei și inovării, devenind membru de profil al Academiei de Științe a Moldovei. În cadrul muzeului au fost create două secții de cercetare, în care au fost angajați prin concurs 22 de cercetători științifici, dintre care 13 doctori în științe și doctori habilitați. Accentul principal în activitatea muzeului este pus pe cercetările științifice interdisciplinare, incluzând domeniile etnografiei, paleontologiei, geologiei, botanicii, zoologiei, ecologiei și muzeologiei.

Obiectivele cercetării prevăd realizarea investigațiilor de teren, în scopul documentării complexe a proceselor ce au loc în context

cultural-natural, achiziționarea și colectarea bunurilor culturale reprezentative, ce reflectă valorile culturale și biodiversitatea Republicii Moldova, pentru evidența, conservarea și valorificarea științifică a patrimoniului cultural și natural prin publicații, prezentarea în cadrul forurilor științifice și expoziționale, prin activități culturale chemate să reactualizeze valorile, publicarea lucrărilor și realizarea acțiunilor de promovare a politicilor instituției în protejarea patrimoniului etnografic și natural. Tematica și rezultatele acestor cercetări sunt reflectate în programele și rapoartele de activitate științifică a muzeului aprobate de Consiliul Științific al muzeului, de Ministerul Culturii și de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei.

Pe parcursul anilor 2006-2014 activitatea științifică a muzeului s-a desfășurat în cadrul mai multor proiecte instituționale, naționale și internaționale. Dintre acestea menționăm *proiectele instituționale*: „Cercetarea culturii tradiționale, diversității biologice și paleontologice în scopul valorificării științifice și promovării patrimoniului cultural și natural al Republicii Moldova. Cercetări muzeologice” și „Interpretarea științifică a patrimoniului muzeal în contextul sporirii interesului față de identitate și autenticitate”, dar și câteva *proiecte internaționale* deosebite: „Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional”, „Elaborarea hărții etnice a Republicii Moldova în baza Recensământului populației din anul 2004”, „Elaborarea Registrului Național al Patrimoniului Cultural Imaterial al Republicii Moldova în conformitate cu prevederile Convenției UNESCO privind salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial”, „Conștiința etnică a populației din Republica Moldova”, precum și „Costumul popular. Unitate și varietate la Dunărea de Jos” din cadrul Programului Operațional Comun România – Republica Moldova – Ucraina.

Pe de altă parte, în aceeași ultimă perioadă, colectivul muzeal s-a implicat la elaborarea dosarelor de candidat pentru înscrierea în Lista Patrimoniului Cultural Mondial UNESCO a Complexului Muzeal „Orheiul Vechi”. De asemenea, împreună cu instituții similare din România, Bulgaria, Macedonia, Turcia, Croația și Serbia, s-au depus eforturi serioase pentru înscrierea în Lista reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității a unor obiceiuri calendaristice comune: „Colindatul de ceată bărbătească”, „Sărbătoarea primăverii *Sfântul Gheorghe/Hederlez*”, „Practici culturale asociate zilei de 1 martie/Martenița” ș.a.

În timpul realizării acestor importante proiecte, cercetătorii muzeului au elaborat și publicat peste 380 de lucrări științifice, inclusiv

28 de monografii, 27 de capitole în diverse monografii, 5 culegeri, 71 de articole în ediții internaționale și 256 de articole în reviste naționale. Au fost unanim apreciate de comunitatea științifică următoarele monografii: *Talmaza – localitate străveche de pe Valea Nistrului de Jos* (2 volume, autor: dr. V. Grosu), *Bulboaca de pe Bâc. Urmele Timpului* (autor: C. Ciobanu), *Nematoda Ditylenchus disaci la culturile gen. Allium* (autor: dr. M. Melnic), *Arhitectura vernaculară în piatră* (autori: E. Bâzgu și M. Ursu), *Ghidul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală* (autor: M. Ursu), *Harta etnică a Republicii Moldova și volumul Conștiința etnică a populației Republicii Moldova* (autor: dr. D. Lozovanu, în colaborare cu Academia de Științe din Austria), *Costumul popular din Republica Moldova* (autor: dr. V. Buzilă), *Colindatul de ceată bărbătească* (colectiv de autori), *Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial din Republica Moldova*, vol. „A” (coordonator științific: dr. V. Buzilă), *Mileștii Mici. Istorie, cultură și destine* (autor: M. Brihuneț), *Bulboaca (1711-2011). În documente, publicații și fotografii. Trei secole de existența documentară* (autori: C. Ciobanu, M. Godorozea), *Covoare basarabene. Bessarabian carpets*. Ediție bilingvă editată de Institutul Cultural Român (autor: dr. V. Buzilă), *Parcurile vechi boierești din Republica Moldova* (autor: dr. hab. P. Tarhon) ș.a.

Mai precizăm și faptul că cercetătorii muzeului sunt autorii manualului *Educație tehnologică pentru clasele a VII-a și a VIII-a* (coordonator: dr. E. Postolache). Colegi de-ai noștri au realizat mai multe capitole din ediții enciclopedice prestigioase, dintre care amintim aici: *Republica Moldova* (dr. V. Buzilă, M. Ursu), *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova* (M. Brihuneț, dr. R. Cemârțan, dr. V. Olaru-Cemârțan), *Simbolurile naționale ale Republicii Moldova* (dr. V. Buzilă), *Atlas ecologic. Resursele acvatice ale Republicii Moldova. Fântâni și izvoare* (E. Bâzgu, M. Ursu) și *Enciclopedia muzeologiei din Republica Moldova* (E. Ploșniță, M. Ursu). De asemenea, specialiștii muzeului sunt autorii de monografii dedicate unor personalități sau instituții publice din Basarabia: *Alexander-Wilhelm Wolkenberg – primul editor cartofil din Basarabia/Alexander-Wilhelm Wolkenberg – erster Postkartenausgeber in Bessarabien* (A. Ciobanu, C. Ciobanu), *Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală în cartofilie și filatelie* (C. Ciobanu, M. Ursu, M. Godorozea) și *Evoluția rețelei muzeale din Republica Moldova* (C. Ciobanu, M. Ursu). În sfârșit, un număr considerabil de lucrări, multe dintre ele foarte valoroase, au fost publicate în „Buletinul Științific” al instituției noastre,

editat în fiecare an, de aproape două decenii, în două fascicole: „Științele Naturii” și „Etnografie și Muzeologie”.

Urmare a eforturilor depuse de cercetătorii muzeului, conduși de dr. Varvara Buzilă, în colaborare cu Ministerul Culturii, specialiști din România și din alte instituții ale Moldovei, pentru prima dată în istoria Republicii Moldova un element al culturii tradiționale, anume „Colindatul de ceată bărbătească”, a fost înscris în Lista reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității. Grupul de arhitecți ai muzeului, condus de Eugen Bâzgu, a asigurat restaurarea și salvagardarea bisericilor de lemn din satul Palanca, raionul Călărași și satul Hirîșeni, raionul Telenești, contribuind astfel la edificarea Muzeului Satului în Republica Moldova.

Datorită tuturor acestor numeroase, variate și importante activități, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău s-a format și s-a consolidat ca o instituție importantă în sfera științei și inovării. Acest lucru este confirmat oficial și de Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare prin Hotărârea nr. AC-01/3-1 din 12 februarie 2012.

Spre finalul acestei concise retrospective aniversare, se cuvine să precizăm faptul că realizările muzeului pe parcursul celor 125 de ani de existență se datorează mai multor personalități, care au activat și mai activează în cadrul instituției noastre, și care merită cu prisosință să fie nominalizate și apreciate, inclusiv în acest fericit context.

Baronul Alexandru Stuart (1842-1917), doctor în filozofie și magistrul în zoologie. A deținut funcția de director al muzeului în anii 1891-1906. A avut titlul de consilier de stat. A fost decorat cu ordinele Rusiei „Sfântul Vladimir”, gradele III și IV, și cu „Ordinul de argint TOKOVO”, de gradul II, al Serbiei.

Franz Ostermann (1844-1905). A deținut funcția de custode și preparator al muzeului între anii 1891-1905. A fost decorat cu medalia mare de argint la Expoziția Agricolă și Industrială din Basarabia în anul 1889, cu Diploma de Onoare și Medalia de Aur la Expoziția Internațională de Pomicultură și Viticultură desfășurată în anul 1894 la Sankt-Petersburg.

Albina Ostermann (1856-1936). A activat în cadrul muzeului în perioada 1892-1936, deținând funcția de preparator, custode, conservator, șef secție. Pentru activitate rodnică și îndelungată în cadrul muzeului a fost menționată cu un ceasornic de aur din partea Curții împărătești a Rusiei (1914), iar Regele României i-a conferit distincția

„Răsplata muncii pentru învățământ”, clasa I, și Semnul onorific „Răsplata muncii pentru 25 ani în serviciul statului”.

Pavel Gore (1875-1927). Între anii 1909-1913 și 1918-1921 a deținut funcția de director al muzeului. În anul 1919 este ales membru onorific al Academiei Române. A fost decorat cu Ordinele Steaua României (cea mai înaltă distincție acordată de statul român) în grad de Mare Ofițer, Crucea „Regina Maria”, clasa I, Crucea de Război, Crucea „Meritul Sanitar”, clasa I, Comandor al Ordinului „Sfânta Ana” și „Sfântul Stanislav”, Cavaler al Ordinului „Sfântul Vladimir”, medaliile „Bene Merenti”, clasa I, „Răsplata muncii pentru învățământ”, clasa I și cu un șir de medalii rusești.

Vera Bezvali (nu se cunosc anii de viață). A deținut funcția de entomolog al muzeului între anii 1912-1920, apoi a activat ca preparator și șef secție în perioada 1923-1934. A primit Semnul onorific „Răsplata muncii pentru 25 de ani în serviciul statului”.

Constantin Mimi (1869-1935). A deținut funcția de director al Muzeului Zemstvei între anii 1913-1917. A avut titlul de consilier de stat. A fost decorat cu Ordinele „Sfânta Ana”, gradele II și III, „Sfântul Stanislav”, gradul II, și „Sfântul Vladimir”, gradul IV.

Nicolae Zubovschi (1867-1943). Doctor în științe. A activat în cadrul muzeului din 1922 până în 1934, deținând funcțiile de asistent, șef al Grădinii Botanice și al Laboratorului de Chimie. I s-au decernat Semnul onorific „Răsplata muncii”, Ordinele „Sfânta Ana” și „Sfântul Stanislav”, gradele II și III.

Nicolae Florov (1876-1948). Doctor în științe. A deținut funcția de director al muzeului între anii 1922-1931. A fost decorat cu Ordinul „Coroana României”, în grad de comandor.

Iosif Lepși (1895-1966). Doctor în științe, membru corespondent al Academiei Române. A deținut funcția de director al muzeului în perioadele 1932-1940 și 1941-1944.

Nicolae N. Moroșan (1902-1944). Doctor în științe, membru corespondent al Academiei Române. A activat în cadrul muzeului din 1935, deținând funcția de șef secție până în anul 1938, iar între anii 1940-1941 a fost director al muzeului.

Grigore Cemârtan (1944-2004). Doctor în științe. A activat în cadrul muzeului în perioada 1973-2004, deținând funcțiile de colaborator științific, șef secție și director adjunct. I s-au acordat numeroase diplome, însemnul „Lucrător eminent al culturii din R.S.S.M.”, precum și medalia „Meritul Civic” (1994).

Elena Postolache (1942-2012). Doctor în științe. A activat în cadrul muzeului, pentru o scurtă perioadă, în anul 1967 și apoi, până la plecarea în Lumea de dincolo, în perioada 2006-2012, deținând funcțiile de colaborator științific și cercetător științific coordonator. A fost răsplătită cu însemnul „Lucrător eminent al culturii din R.S.S.M.”, cu titlul onorific „Om Emerit”, cu medalii de aur și argint la Expozițiile „Info-Invent”, pentru promovarea artei naționale prin tehnologii avansate.

Silvia Șărănuță. Activează în cadrul muzeului din anul 1960 până în prezent (așadar de peste jumătate de veac!), deținând funcțiile de colaborator științific, ghid și șef secție. Este menționată cu numeroase diplome. În anul 2004 i s-a conferit titlul onorific de „Om Emerit”.

Maria Ciocanu. Angajată în cadrul muzeului din anul 1972 și până în prezent, deținând funcțiile de colaborator științific și șef secție. Activitatea ei a fost apreciată cu numeroase diplome. În anul 2003 i s-a conferit titlul onorific „Om Emerit”.

Varvara Buzilă. Doctor în științe. A fost încadrată la muzeu din anul 1983. Deține funcțiile de colaborator științific, șef secție, director adjunct și secretar științific. A primit numeroase diplome, iar în anul 2009 i s-a conferit titlul onorific de „Om Emerit”.

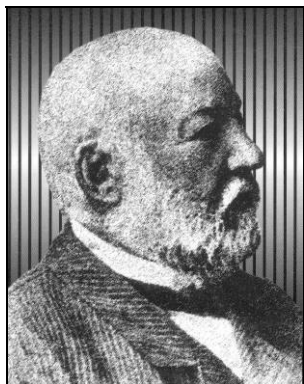
Eugen Bâzgu. Activează în cadrul muzeului din anul 1985. A deținut funcțiile de colaborator științific, șef secție, director adjunct și șef filială. A fost menționat cu diverse diplome, cu premiul Ministerului Culturii „Ștefan Ciobanu” în domeniul conservării patrimoniului cultural (2011) pentru restaurarea bisericii de lemn din satul Palanca, raionul Călărași. În anul 2010 i s-a conferit titlul onorific „Om Emerit”.

Dorin Lozovanu. Doctor în științe. Activează în cadrul muzeului din anul 1998, deținând funcțiile de cercetător științific și cercetător științific coordonator. În anul 2010 i s-a conferit premiul „Tânărul Savant al anului” din partea Academiei de Științe a Moldovei.

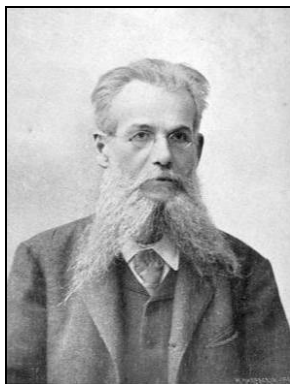
Constantin Gh. Ciobanu. Doctor în științe. Lucrează în cadrul muzeului din anul 2004, deținând funcțiile de șef secție, cercetător științific și director general adjunct. A fost distins cu medalia „Meritul Civic”.

Constatăm, cu multă satisfacție, faptul că datorită, în primul rând, contribuției colectivului de specialiști, sprijiniți în activitatea lor de către întreaga societate, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău a evoluat remarcabil în cei 125 de ani de existență, fiind nu doar o instituție publică muzeală de excepție, ci și una științifică de primă importanță.

ILUSTRĂȚII

Baronul Alexandru Stuart

Franz Ostermann

Albina Ostermann

Pavel Gore

Vera Bezvali

Constantin Mimi

Nicolae Zubovschi

Nicolae Florov

Iosif Lepși

Nicolae N. Moroșan

Grigore Cemârțan

Elena Postolache

Silvia Șărănuță

Maria Ciocanu

Varvara Buzilă

Eugen Bâzgu

Dorin Lozovanu

Constantin Gh. Ciobanu